

Editorial

Tento sborník vychází k 77. narozeninám profesora Michala Reimana. Sborníky vycházejí zpravidla ke kulatým životním výročí. Dvě sedmičky však bývají v numerologii považovány za šťastné číslo, a to vedlo spolupracovníky a studenty profesora Michala Reimana k rozhodnutí využít tuto příznivou konstelaci vydáním sborníku na jeho počest. Profesor Reiman je neodmyslitelně svou vědeckou a pedagogickou činností spjat s existencí katedry ruských a východoevropských studií, na níž od jejího založení v roce 1996 přednáší ruské a sovětské politické dějiny. Za více než desetiletí vychoval generace studentů a pod jeho odborným vedením vznikla řada hodnotných magisterských diplomových prací i doktorských disertací, jejichž autoři přispěli k poznání ruských moderních dějin a současného postsovětského prostoru. Ti nejlepší z nich se etablovali jako uznávaní odborníci nejen v české vědě, ale získali svými pracemi ohlas i na mezinárodním poli.

Autory deseti příspěvků jsou pracovníci katedry ruských a východoevropských studií, kteří sestavili sborník historických a politologických studií, věnovaných moderním dějinám a současnosti Ruska, jeho sousedů a postsovětského prostoru. Studie, publikované ve sborníku, vznikaly jako dílčí výstupy výzkumného záměru FSV UK nebo individuálních výzkumných grantů. Sborník vznikl v širším časovém úseku a od doby napsání do vydání mohlo dojít u některé aktuální problematiky k menším změnám. Poděkování editora patří všem, kteří přispěli ke zrodu sborníku, především pak samotným autorům za jejich ochotu i trpělivost.

Teritoriálně-tematicky je sborník rozdělen do dvou hlavních částí. První blok je věnován ruským západním sousedům, moderním dějinám středovýchodní Evropy. Dva příspěvky se zabývají finskou problematikou, dva polskými dějinami po druhé světové válce. Druhý velký blok je věnován

euroasijskému (sovětskému a postsovětskému) prostoru, a to jak dějinám a historickým kořenům současných problémů, tak otázkám posledního vnitřního politického vývoje a utváření vzájemných vztahů po rozpadu Sovětského svazu.

Sborník zahajuje studie Michala Částka, věnovaná integraci Finska do západních struktur. Autor analyzuje podmínky, za nichž probíhal tzv. finský paradox – integrace do západních hospodářských struktur byla tím úspěšnější, čím na druhé straně finská politika dokázala udržovat těsné politické vztahy se Sověty. Finskému vývoji je věnována i druhá studie Luboše Švece, který se zabývá konstrukcí finského a československého vývojového modelu po druhé světové válce. Analyzuje geografické a historické determinanty a věnuje pozornost tomu, jakým způsobem byl vytvářen sebeobraz finského modelu finskými politiky, jimž k vymezení jako odstrašující protipól sloužil československý model. Článek se zamýšlí nad příčinami a podmínkami, proč právě vzdálené Československo se objevilo jako politický argument ve finské politické diskusi.

Následující dva příspěvky se zabývají ústavními a historicko-ideovými aspekty polského vývoje po druhé světové válce. Politologická studie Michala Kubáta klade otázku autentičnosti, vztahu institucionálního zřízení a reality Polské lidové republiky v letech 1944–1989. Analyzuje jednotlivé ústavy a jejich novelizace se zaměřením na způsob definice a rozdělení státní moci a vrcholných státních institucí. Na základě rozboru ústavního rámce a fungování centrálních orgánů státní moci vymezuje šest typologických fází komunistického režimu. Příspěvek Jiřího Vykoukala se zabývá vztahem současnosti a minulosti v polské moderní historiografii a zkoumá, jakým způsobem generovala ve 20. století interpretační archetyp utvořený v podstatě již za krize a zániku první polské republiky, jenž v minulosti hledal odpověď na současné politické problémy i budoucí strategii.

Druhý blok příspěvků uvozuje studie Bohuslava Litery o formování Rudé armády v roce 1918. Autor charakterizuje podmínky, za nichž se během občanské války vytvářely řídicí mechanismy Rudé armády, formoval její velitelský kádr, její struktura, a věnuje pozornost sporům o uplatnění vojenských specialistů z řad bývalých carských důstojníků mezi L. Trockým a J. Stalinem.

Denis Kovinski v průřezové studii podává obšírnou informaci o uplatnění zahraničního kapitálu v Rusku od druhé poloviny 19. století do přelomu 20. a 21. století. Zabývá se podílem zahraničního kapitálu na modernizaci ekonomiky carského Ruska, licenčním systémem dvacátých let

s jehož pomocí se sovětská vláda snažila oživit rozvrácené hospodářství a poté uvolněním sovětského státního direktismu za perestrojky a rolí zahraničního kapitálu v postsovětském Rusku. Charakterizuje měnící se investiční klima a srovnává způsob uplatnění, cílová odvětví hospodářství a význam investic pro rozvoj ruské ekonomiky.

Formováním ruského federalismu a vztahy centra a subjektů federace v první polovině devadesátých let se zabývá příspěvek Jana Mariana. Autor analyzuje situaci v Ruské federaci po rozpadu SSSR, přičemž vedle kodifikace vztahů federální smlouvou v březnu 1992 a později ústavou RF věnuje pozornost způsobu regulace smluvních vztahů s některými republikami, jejichž regionální elity usilovaly o co největší míru autonomie (Tatarstán), a následující bilateralizaci vztahů centra a regionů s přihlédnutím k etnickým a hospodářským aspektům. Autor upozorňuje na protichůdnost řady principů ústavy.

Dva příspěvky jsou věnovány středoasijskému prostoru. Studie Slavomíra Horáka se zabývá vztahy politické, hospodářské a kulturní závislosti periferie na centru. Sleduje, jakým způsobem se vyvíjely vztahy mezi Ruskem a středoasijskými státy, a porovnává proměny závislosti Střední Asie na Rusku v minulosti se současnými formami závislosti regionu, jak se začaly utvářet po rozpadu Sovětského svazu.

Jan Šír analyzuje vnitropolitický vývoj Turkmenistánu po rozpadu Sovětského svazu do poloviny první dekády 20. století. Koncentruje se na rozbor podmínek vzniku a fungování, vnitřních i zahraničních vazeb autoritativního režimu prezidenta Saparmurata Turkmenbašihho, institucionálního zakotvení, ideologie režimu a vypjatého osobního kultu prezidenta.

Závěrečná studie Emila Souleimanova se koncentruje na pozadí a dynamiku arménsko-ázerbájdžánského konfliktu o Náhorní Karabach, které vnímá jako eskalaci zápasu dvou nacionalismů, které se zformovaly na začátku 20. století, kdy také dochází k prvním etnickým střetům. Věnuje pozornost tomu, jakým způsobem se konstituovala nacionalistická paradigma, plnící účelovou legitimizační funkci včetně nesmiřitelného obrazu „odvěkého“ historického nepřítele. Sleduje dynamiku konfliktu v závěrečné fázi SSSR, kulminujícího po rozpadu státu v podmínkách ideologického a mocenského vakua otevřenou válkou v letech 1992–1994. V závěrečné části se zabývá variantami mírového řešení konfliktu a perspektivami stabilizace regionu a rolí mezinárodních činitelů.

Luboš Švec